

УДК 75.071.1(477)«20»Храпачов
DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.13>

Храпачов Олександр Миколайович,

старший викладач кафедри живопису і композиції
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
ORCID ID: 0000-0003-2261-0195
krapathev@ukr.net

СИМВОЛИ І АРХЕТИПИ ЖИВОПИСНОГО ТВОРУ «МОЛИТВА»

У статті проведено аналіз прояву архетипу у якості знаку у процесі створення живописного твору «Молитва» 2023 року, автор Олександр Храпачов. Матеріал картини, який збирався на протязі 2021–23 років, був зведений до узагальнюючого живописного твору на арт-резиденції «Ціна Свободи» 2023 року, організатором якої виступив хмельницький обласний художній музей (ХОХМ), за підтримки українського культурного фонду (УКФ). Переосмислення «Ціни Свободи» відбувалось у різних категоріях, безпосередньо події російської агресії проти України на протязі 2014–23 років.

Методом апробації різних варіантів живописного і теоретичного дослідження на виставках, конференціях, соціальних мережах тощо, упродовж 2021–23 років; було виявлено вагомі сторони зображуваних об'єктів, безпосередньо засіб зображення архетипів.

Дослідивши мистецькі твори і презентації виставкових проєктів, постало питання звернення до загального архетипу знаку сучасних подій в Україні. В умовах трансформації суспільства Української держави, викликаній, з одного боку, соціально-політичною напруженістю в Україні, а з іншого – стрімкою євроінтеграцією, очікуваним результатом є зміна системи культурних архетипів населення. Постало питання зображення відповідного архетипу у мистецькому середовищі.

На полотні розміром 150x100 см, виконаному олійними фарбами, художник, Олександр Храпачов, зобразив складний сюжет, який відображає вічну боротьбу добра і зла. У центрі картини - чорний змії війни, який символізує зло та насильство. Він поїдає свою плоть, виказуючи внутрішню самознищувальну природу агресії.

«Поїдає свою плоть» може також вказувати на внутрішній розклад і розпад системи агресора, який призводить до втрат і непорозумінь всередині країни.

Війна може породжувати нові конфлікти, і кожна сторона повинна нести відповідальність за свої дії.

Але композиційно-сюжетним центром твору «Молитва» є інтер'єр Храму, ескізи до якого було виконано у 2021 році.

Ключовою фігурою картини представлений монах, постать не розповідає ідею одразу глядачеві, а поступово розкриває основний сюжет.

Живописний твір «Молитва» пройшов апробацію у чотирьох виставкових музейних просторах України. Реалістичне мистецтво несе в собі велику інформативну функцію через «архетип», код нації.

Ключові слова: Живописний твір, молитва, ціна свободи.

Khrapachov Oleksandr. SYMBOLS AND ARCHETYPES IN THE PAINTING «PRAYER»

The article analyzes the manifestation of the archetype as a sign in the process of creating the painting «Prayer» in 2023, authored by Alexander Khrapachov. The material for the painting, collected over the years 2021–23, was synthesized into a comprehensive painting at the art residence «Price of Freedom» in 2023, organized by the Khmelnytsky Regional Art Museum (KHOAM), with the support of the Ukrainian Cultural Foundation (UCF). The rethinking of the «Price of Freedom» took place in various categories, directly related to the events of Russian aggression against Ukraine from 2014 to 2023.

Through the method of testing various variations of painting and theoretical research at exhibitions, conferences, social networks, and so on, throughout 2021–23, significant aspects of the depicted objects were revealed, as well as the means of representing archetypes.

By studying artistic works and presentations of exhibition projects, the question arose of addressing the general archetype of contemporary events in Ukraine. In the context of the transformation of Ukrainian society, driven by both social and political tension in Ukraine, as well as rapid European integration, the expected result is a change in the system of cultural archetypes of the population. The question arose about representing the corresponding archetype in the artistic environment.

On a canvas measuring 150x100 cm, painted with oil paints, the artist, Alexander Khrapachov, depicted a complex plot that reflects the eternal struggle of good and evil. At the center of the painting is a black serpent of war, symbolizing evil and violence. It devours its own flesh, revealing the self-destructive nature of aggression.

«The consumption of its own flesh» can also indicate the internal decay and breakdown of the aggressor's system, leading to losses and misunderstandings within the country.

War can give birth to new conflicts, and each side must take responsibility for its actions.

But the compositional and narrative center of the work «Prayer» is the interior of the temple, the sketches of which were made in 2021.

The key figure of the painting is a monk, whose character does not immediately reveal the idea to the viewer but gradually unfolds the main plot.

The painting «Prayer» has undergone approval in four exhibition spaces of Ukraine. Realistic art carries a significant informative function through the «archetype,» a code of the nation.

Key words: *Painting, prayer, price of freedom.*

Вступ. Соціально-політичні зміни в Україні змінили мистецькі пріоритети зображення сучасності. Архетипи і символи активно запрацювали в образотворчому мистецтві, трансформуючи події в мистецькі образи.

Дослідивши мистецькі твори і презентації виставкових проєктів, постало питання звернення до загального архетипу знаку сучасних подій в Україні.

Культурний архетип – це свого роду стандарт, який визначає індивідуальну поведінку та містить корінний досвід у лаконічній формі. Важливо розрізнити культурний архетип від культурного коду. Культурний код ґрунтується на колективному сприйнятті, що виражається у культурних архетипах.

Наши емоції, які зафіксовані в мозку, впливають на наше розуміння та визначають наші майбутні дії. Розуміючи культурний контекст, що призначений для конкретного об'єкта, ми можемо передбачити, як члени певної спільноти оцінюють його і ідентифікувати можливі нові культурні стереотипи.

Отже, в умовах перетворення українського суспільства, спричиненого, з одного боку, соціально-політичними напруженнями в Україні, а з іншого – швидким процесом євроінтеграції, очікуваним результатом є зміна системи культурних стереотипів населення.

Через соціальні проблеми, які склались в Україні, і Світі в цілому, – створили передумови культурного фронту. Постало питання зображення відповідного архетипу у мистецькому середовищі.

Коли ми говоримо про уподобання до певних архетипів, зображення культурних кодів – ми говоримо про мистецьку Школу, яка фор-

мувалась сторіччями, утворивши певний власний архетип «правдивого мистецтва», безпосередньо мистецької школи НАОМА.

На прикладі художніх творів митців України на протязі 2022–23 років можна прослідкувати бачення активного переосмислення мистецького коду. Стискання інформації в образну форму синтезує багаторічний досвід у мистецький символ. Котрий може збільшуватись або зменшуватись динамічно, надаючи відчуття психологічної глибини у зображенні.

Художник ніби посилає своє мистецтво в майбутнє. Минають століття, а хвилювання, котре відчуває глядач, залишається настільки ж гострим, ніби художник є його сучасником, а порою навіть збільшується.

Матеріали та метод. Методом апробації різних варіантів живописного і теоретичного дослідження на виставках, конференціях [1], соціальних мережах тощо, упродовж 2021–23 років; було виявлено вагомні сторони зображуваних об'єктів, безпосередньо засіб зображення архетипів.

Виклад основного матеріалу, результати. Сучасний живопис рефлексує і трансформує у мистецькі образи сьогодення. Використання класичних традицій методів і засобів написання класичної картини набуває трансформацій у підходах до збору матеріалу. Результатом рефлексій на сучасні події, був створений живописний твір «МОЛИТВА» 2023 року, автор Олександр Храпачов.

На полотні розміром 150x100 см, виконаному олійними фарбами, художник зобразив складний сюжет, який відображає вічну боротьбу добра і зла. У центрі картини – чорний змії війни, який символізує зло

та насильство. Він поїдає свою плоть, виказуючи внутрішню самознищувальну природу агресії.

Проте, танк, який переїжджає змія, представляє собою силу миру та праведності, яка протистоїть деструктивній агресії. Янголи, які сурмлять у сурми, виступають як образи захисту і духовності, готові прийти на допомогу та відстояти істину.

Поняття «чорний змія війни поїдає свою плоть» можна розглядати у філософському контексті військових конфліктів і визначити його специфічну інтерпретацію в контексті подій російської агресії проти України у 2014–23 роки. Ось деякі можливі роздуми:

1. **Самознищення війни:** «чорний змія війни» може вказувати на те, що сама війна може стати великою загрозою для тих, хто її розпочав. Ситуація може виявитися парадоксальною, де агресор сам піддається знищенню та зазнає збитків, несучи страшні наслідки для своєї країни.

2. **Внутрішній конфлікт і розпад системи:** «Поїдає свою плоть» може також вказувати на внутрішній розклад і розпад системи агресора, який призводить до втрат і непорозумінь всередині країни. Війна може призвести до зростання соціальних та економічних проблем, а також до руйнування моральних і ціннісних основ.

3. **Загроза моральності і справедливості:** Поняття також може вказувати на моральну аморальність війни. У воєнний час можуть траплятися жорстокості та порушення прав людини, і це може стати поживною підставою для сумнівів у справедливості і цінностях, на яких ґрунтується суспільство.

4. **Цикл насильства і відповідальність:** У філософському контексті це поняття також може вказувати на безкінечний цикл насильства та відповідальність за наслідки. Війна може породжувати нові конфлікти, і кожна сторона повинна нести відповідальність за свої дії.

Отже, «чорний змія війни поїдає свою плоть» може бути спрямованим на рефлексію над глибокими філософськими питаннями, пов'язаними з війною, насильством, моральністю і відповідальністю, і нагадує нам про

необхідність шукати мирні та гуманістичні рішення конфліктів.

Але композиційно-сюжетним центром твору «Молитва» є інтер'єр Храму, ескізи до якого було виконано у 2021 році, на території Свято-Михайлівського Видубицького монастиря у Києві, додає картині релігійну глибину та звернення до внутрішньої сили та віри як одного з основних аспектів боротьби зі злом. **Ключовою фігурою** картини представлений монах, невеликих пропорцій відносно площини полотна. Постаць монаха не розповідає ідею одразу глядачеві, а поступово розкриває основний сюжет.

У своїй палітрі Олександр Храпачов відображає напругу між світлом і темрявою, використовуючи контрастні кольори та насичені відтінки.

Нижня частина композиції – фрагменти розбитої військової техніки – вісвітлює страшні наслідки війни і конфліктів, вказуючи на руйнування і страждання, які приходять з війною. Для зображення цього сюжету використані пошуки безпосередньо з пленеру у селі Дмитрівка 2022 року [3], розташоване в Київській області. Село стало свідком бойових дій та біди, яка на нього налягла через інциденти та бої у лютому і березні 2022 року. Сюжет спрямований викликати рефлексію щодо подій, які відбулися в київській області, і висловити соціальну та історичну проблематику цих подій через мистецтво [1].

Живописний твір «Молитва» відкриває перед глядачем глибокий зміст та складну духовну боротьбу, що постає перед людством у його пошуках миру та гармонії.

В цілому цей живописний твір складний і викликає глибокі думки про психологію людини загалом. Вона може бути інтерпретована різними засобами, надихаючи глядача на роздуми.

Картина «Молитва» Олександра Храпачова глибоко корелює із цитатою з Біблії, безпосередньо з Відкриття Іоана (Апокаліпсису), яка розкривається перед глядачем в якості ідейного вступу.

Вступна цитата до композиції «Молитва»: **Одкровення Апостола Іоана 8:11**

Олександр Храпачов «МОЛИТВА» 150x100 см., полотно олія, 2023

«СІМ АНГЕЛІВ СУРМЛЯТЬ У СУРМИ

І сім Ангелів, які мали сурми приготувалися сурмити.

Перший Ангел засурмив, і стався град та вогонь, перемішані з кров'ю, і все те вилилося на землю. Третина землі, дерев й уся зелена трава згоріли у вогні.

Засурмив другий, і ніби величезна гора, охоплена вогнем, упала в море, перетворивши третину моря на кров.

Засурмив третій Ангел у сурму свою, і велика зірка впала. І ймення зірки тієї – «Полин»...»

Ця цитата веде нас до світу, де відбувається сутичка добра і зла, внутрішня і зовнішня боротьба, яка відображена на полотні. Сім ангелів, що приготувались сурмити, можуть бути розглянуті як символи духовної і матеріальної сили підтримки у цей час випробувань.

Картина «Молитва» вбирає в себе ідею молитви як засобу долати зло, а також здатності віри і рішучості принести перемогу над тоталітарним режимом і насильством. Ця робота надихає на роздуми про важливість віри і єдиного піднесення до вищого.

Завершений варіант твору народжувався на протязі року, написання відбулось у серпні 2023 року на арт-резиденції «Ціна Свободи» за підтримки Українського культурного фонду (УКФ). Теза арт-резиденції: «Абсолютної свободи не існує, вона завжди відносна, в першу чергу, через вплив соціально-політичних і природних чинників» [2].

Живописний твір «Молитва» мав певні сходинки, засоби зображення «Ціни Свободи» не одразу були знайдені у картині, все ніяк не зводились до узагальненого образу, але, приїхавши до міста Хмельницький у серпні 2023 року (оселився в готелі в центрі міста).

Вийшовши ввечері на прогулянку, опинився на Майдані Незалежності, – було безлюдно, тільки стояла одна жіночка, яка уважно дивилась на фото загиблих героїв на меморіалі – і стало зрозуміло – Мати.

Символ Матері загиблого Героя ідейно наскрізно пройшов через інформативну композицію твору, але не був зображений в матеріальному сенсі. Символ переходу від життя до смерті і повторного переродження у новій якості, – лунає у думках сучасних українців; зрушивши з точки, – матеріальні цінності, примусивши замислитись над «Ціною Свободи» – більш високим, довготривалішим, потрібнішим.

Презентація художнього твору до загалу відбулась у чотирьох музейних інституціях: Малієвецький історико-культурний заповідник (15.08–23.08.2023), Хмельницький обласний художній музей (ХОХМ) (29.08–16.09.2023), Музей-майстерня І.П. Кавалерідзе у Києві (20.09–3.10.2023), музей історії міста Кам'янського у дніпропетровській області (6.10–22.10.2023).

Висновки. Живописний твір «Молитва» пройшов апробацію у чотирьох виставкових музейних просторах України. Фото і відео матеріали презентацій були оприлюднені у соціальних мережах, телевізійних каналах тощо.

За результатами виставок можемо сказати, що дуже тонка грань існує між поверхневим і глибоким реалізмом. Реалістичне мистецтво несе в собі велику інформативну функцію через «архетип», код нації. Через це, необхідно більше насичувати живописну поверхню вібрацією, щоб кожен сантиметр живопису дихав, щоб був сам по собі твором.

Література:

1. Храпачов О.М. Збирання врожаю. *ΛΟΓΟΣ COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS* : IV International Scientific and Practical Conference «THEORETICAL AND EMPIRICAL SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT AND TRENDS», October 14, 2022; Oxford, UK. С. 168–173. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-14.10.2022.53>
2. Арт-резиденція «Ціна Свободи». URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02yHxulAAtJH6XHWcnfuKo9CgV7rn58jZCtwjR6hFbg9NTAhmtQCAvDhKbKBZul1iTxl&id=100063457096829 (дата звернення: 1.11.2023).

References:

1. Khrapachov, O. Zbyrannia vrozhaiu [*Harvesting*]. ΛΟΓΟΣ COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS : IV International Scientific and Practical Conference «THEORETICAL AND EMPIRICAL SCIENTIFIC RESEARCH: CONCEPT AND TRENDS»
2. Art-rezydentsiia «Tsina Svobody». [Art residence «Price of Freedom.»]
3. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02yHxu1AAAtJH6XHWcnfuKo9CgV7rn58jZCtwjR6hFbg9NTAhmtQCAvDhKbKBZuliTx1&id=100063457096829